

Małgorzata Karkocha

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej "Władza i polityka w czasach nowożytnych", Łódź dnia 15-16 kwietnia 2010

Przegląd Nauk Historycznych 9/1, 265-270

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

limie „Za osiągnięcia w badaniach i nauczaniu historii Żydów w Polsce”.

Proszę pozwolić, że oprócz szczerych gratulacji i serdecznych życzeń długich jeszcze lat twórczej pracy wyrażę – nie tylko z promotorskiej powinności – głębokie przekonanie, że wszystko to, co powiedziałem nie pozwala na najmniejszą nawet wątpliwość, co do zasadności wniosku (o odnowienie doktoratu Czcigodnego i Szanownego Pana Profesora Jakuba Goldberga. Ośmielam się też stwierdzić, że hołd, który składamy dziś Panu Profesorowi w uznaniu Jego zasług, jest nie tylko wielkim świętem łódzkiego i polskiego środowiska historycznego. Jestem bowiem najzupełniej pewien, że dzisiejsza uroczystość przyczyni się w sposób niebagatelny do pomnożenia chwały i sławy Uniwersytetu Łódzkiego. Wyróżnienie Pana Profesora Jakuba Goldberga odnowieniem doktoratu jest bez wątpienia zaszczytem nie tylko dla Niego, ale i dla całej społeczności akademickiej naszej uczelni. Pozwolę sobie bowiem wyrazić przekonanie, że poprzez tak uroczyste przypomnienie o przynależności Pana Profesora Jakuba Goldberga do grona doktorów wypromowanych w Uniwersytecie Łódzkim, nasza Alma Mater będzie jeszcze lepiej i piękniej spełniać swoje akademickie posłannictwo.

ZBIGNIEW ANUSIK
UNIWERSYTET ŁÓDZKI

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Władza i polityka w czasach nowożytnych*, Łódź 15-16 kwietnia 2010

W dniach 15-16 kwietnia 2010 r. w sali posiedzeń Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja naukowa pt. *Władza i polityka w czasach nowożytnych*, zorganizowana przez Zakład Historii Nowożytnej Krajów Nadbałtyckich, Zakład Historii Powszechnej Nowożytnej oraz Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Łodzi. Kierownikiem naukowym konferencji był prof. zw. dr hab. Zbigniew Anusik, Dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ. Sesja poświęcona

została pamięci zmarłej przed kilku laty prof. dr hab. Zofii Libiszowskiej (1918-2000) – badaczki znanej i cenionej w Europie, wybitnej znawczynie spraw francuskich, amerykańskich, ale i polskich, która przez szereg lat (1945-1990) związana była z UŁ, gdzie też przeszła wszystkie szczeble swojej kariery zawodowej.

Obrady zgromadziły naukowców z czterech ośrodków akademickich Polski (Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Akademia im Jana Długosza w Częstochowie) i jednego zagranicznego (University of London). Wygłoszono ogółem 15 referatów. Prezentowane teksty miały charakter zarówno syntetyczny, jak i bardzo szczegółowy. Omówiono w nich wydarzenia rozgrywające się w Europie i na Nowym Kontynencie, na przestrzeni całej epoki nowożytnej, głównie jednak w XVIII stuleciu. Większość wystąpień dotyczyła historii powszechnej. Historii Polski poświęcono 5 referatów. Tematyka prezentowanych tekstów była bardzo różnorodna. Poruszone zostały szeroko rozumiane kwestie polityczne, religijne, gospodarcze i filozoficzne.

W pierwszym dniu konferencji obradom przewodniczyli profesorowie Tadeusz Srogosz i Jakub Basista. Drugiego dnia przewodnictwo objął prof. dr hab. Andrzej Stroynowski.

Sesję zainaugurowało wystąpienie prof. dr hab. Jerzego Grobisa (UŁ), który w tekście zatytułowanym *Zofia Libiszowska – historia* przedstawił drogę kariery zawodowej tej znakomitej polskiej badaczki oraz jej niezwykle bogaty dorobek naukowy, obejmujący blisko 300 pozycji naukowych i popularnonaukowych, w tym 13 książek (najbardziej znane to: biografie Tomasza Paine’a, Tomasza Jeffersona, La Fayette’a i Ludwika XV oraz *Francja encyklopedystów*) i 10 biogramów w *Polskim słowniku biograficznym*.

Następnie prof. zw. dr hab. Mariusz Markiewicz (UJ) w referacie pt. *Nowe spojrzenie na państwo w czasach nowożytnych* omówił na klasycznym przykładzie Francji istotę funkcjonowania monarchii absolutnej i mechanizmy nią rządzące, zwracając szczególną uwagę na jej aparat fiskalny i specyfikę prowadzenia wojny. Zakwestionował przy tym termin „absolutyzm”, tak powszechnie używany w historiografii. Jego zdaniem bowiem należy raczej mówić o istnieniu w dobie nowożytnej państwa militarno-fiskalnego (Francja, Prusy, Rosja), niż absolutystycznego. Zasadniczą przyczyną powstania tego typu państwa był wzrost kosztów prowadzenia wojny w XVII i XVIII w. Drugi typ państwa, jaki wykształcił się

w Europie w owym czasie, to – jak twierdzi prof. Markiewicz – państwo fiskalno-militarne (Anglia).

Profesor zw. dr hab. Zbigniew Anusik (UŁ) przybliżył zebranym postać króla szwedzkiego Gustawa III i omówił ewolucję jego poglądów politycznych. Gustaw III był związany najpierw ze stronnictwem „czapek”, następnie zaś „kapeluszy”. Obejmując tron w 1771 r. wierzył, iż uda mu się dokonać zmian w państwie dzięki poparciu społeczeństwa. Szybko jednak zmuszony był porzucić owe naiwne nadzieje i podjąć walkę z opozycją. Z liberała przekształcił się więc Gustaw III w despotę. Momentem przełomowym, który zaważył na zmianie postawy szwedzkiego monarchy był Riksdag 1786 r., na którym król i jego stronnicy ponieśli klęskę.

Tomasz Jefferson w peregrynacjach po Europie. Kilka uwag o Niderlandach drugiej połowy XVIII w. to tekst wygłoszony przez dr Katarzynę Stelmasiak (UHP). Badaczka ta przedstawiła przebieg misji dyplomatycznej amerykańskiego polityka do Niderlandów w 1788 r. oraz jego opinie na temat tego kraju, wyrażone w licznych pismach i w pamiętnikach. Jefferson zwiedził trzy miasta: Amsterdam, Utrecht i Nijmegen, a wszystko, co tam zobaczył, niezmiernie go zachwyciło. Warto nadmienić, że podróż ta stała się również dla niego pretekstem do porównania systemu politycznego panującego w jego kraju z poznanymi w Europie, które, w jego opinii, wypadły dużo gorzej.

Z kolei mgr Małgorzata Karkocha (ŁU) dokonała charakterystyki polityki religijnej Zgromadzenia Narodowego Konstytucyjnego we Francji w latach 1789-1791 na podstawie doniesień prasy warszawskiej („Gazeta Warszawska”, „Pamiętnik Historyczno-Polityczno-Ekonomiczny” i „Gazeta Narodowa i Obca”). Konstytuanta dokonała niezwykle doniosłych rzeczy w dziedzinie religijnej: wywłaszczyła Kościół z jego dóbr i przejęła na swe utrzymanie kler (2 listopada 1789 r.), zniosła zakony kontemplacyjne (13 lutego 1790), a uchwalając Konstytucję cywilną kleru (12 lipca 1790) i dekret o przysiędze (27 listopada 1790) rozbiła katolicyzm francuski na dwa zwalczające się Kościoły – prawowierny rzymski i schizmatyczny konstytucyjny.

Nieznaną niemal zupełnie polskiej nauce historycznej postać J.P. Solignaca, francuskiego dyplomaty i wieloletniego sekretarza Stanisława Leszczyńskiego, przybliżyła uczestnikom dr Małgorzata Durbas (AJD), koncentrując się zwłaszcza na omówieniu jego działalności politycznej. Solignac przebywał w latach 1726-1734/1735 z misją dyplomatyczną w Rzeczypospolitej, szpiegując na rzecz wy-

gnanego króla. W roku 1737 zmienił front i stał się wiernym sługą Stanisława Augusta. Próbował potem do końca życia ukrywać swą agenturalną przeszłość.

Profesor dr hab. Andrzej Stroynowski (AJD) przedstawił radykalnie zmieniający się obraz czasów saskich w opiniach wybranych pamiętnikarzy doby stanisławowskiej. Początkowo (po 1772 r.) były one postrzegane wyłącznie negatywnie, jako okres upadku, ciemnoty i rozpusty. Krytyka była powszechna, niezależna od poglądów politycznych osób wypowiadających się na ten temat. Zmiana podejścia do omawianego zagadnienia nastąpiła w czasie obrad Sejmu Czteroletniego i związana była z nadziejami, jakie Polacy żywili w stosunku do Saksonii, którą zamierzano wykorzystać jako trampolinę do nawiązania kontaktów z Zachodem. „Czarna legenda” o czasach saskich ustąpiła wówczas miejsca ich pochwale.

Doktor Witold Filipczak (UŁ) wystąpił z tekstem *Stanisław August i Elżbieta Sapieżyna. Spór wokół losów sejmu 1782 r.*, w którym omówił wpływ romansu Elżbiety Sapieżyny i Stanisława Augusta na przebieg obrad sejmu 1782 r. oraz na nasilenie opozycji wobec króla.

Z kolei prof. dr hab. Tadeusz Srogosz (AJD) scharakteryzował politykę Rzeczypospolitej wobec Rosji w 1783 r., w okresie dokonania przez nią aneksji Krymu. W gronie polityków opozycyjnych (Jan Poniński i August Sułkowski) powstały wówczas projekty zawarcia przymierza polsko-rosyjskiego, które gwarantować miało Rzeczypospolitej nienaruszalność jej terytorium przez Prusy i Austrię. Ostatecznie do zawarcia traktatu nie doszło, głównie dlatego, iż Stanisław August nie był entuzjastą takiego rozwiązania. Wobec wypadków 1783 r. król przyjął umiarkowaną postawę, starając się przede wszystkim o utrzymanie spokoju wewnętrznego.

Jako ostatni tego dnia wystąpił prof. dr hab. Wojciech Szczygielski (UŁ), który omówił szczegółowo przebieg debaty, jaka wywiązała się wokół ustawy o prawie, uchwalonej na Sejmie Czteroletnim w dniu 12 maja 1791 r. Badacz ten wyraził pogląd, że ustawa ta była dziełem tych samych parlamentarzystów, którzy nieco wcześniej przeforsowali Konstytucję 3 Maja.

Pierwszy dzień obrad zamknęła niezwykle ożywiona dyskusja. Dotyczyła ona zarówno problematyki referatów, jak i zagadnień, które pozostawały poza obszarem zainteresowań badawczych ich autorów. Lawinę różnych problemów wywołało zwłaszcza wystąpienie prof. M. Markiewicza, inspirując zebranych do wyrażenia swych opinii. Dużym zainteresowaniem cieszyły się również refera-

ty wygłoszone przez profesorów W. Szczygielskiego i T. Srogosza. Profesor J. Grobis mówił o roli pieniądza w funkcjonowaniu państwa absolutnego i o symbolice roku 1783. Podjął także kwestię „łagodnej rewolucji”, jak nazwał obrady Sejmu Czteroletniego. Wyraził pogląd, iż to właśnie dzięki zmianie nastrojów klas politycznych udało się uniknąć w Polsce wypadków, do jakich doszło we Francji. Na temat „łagodnej rewolucji” wypowiedział się również prof. W. Szczygielski. Z kolei prof. Z. Anusik poruszył m.in. problem stosunku Europy Zachodniej do rosyjskiego ataku na Krym i wyraził swą opinię na temat funkcjonującego w historiografii pojęcia „monarchia absolutna”. Badacz ten stwierdził, iż termin jest jak najbardziej zasadny i nie należy z niego rezygnować. Błędem jest natomiast to, co się temu pojęciu przypisuje.

Drugi dzień obrad otworzył ponownie prof. dr hab. Jerzy Grobis (UŁ), wygłaszając tym razem głęboko filozoficzny referat pt. *Dyskurs o dyskursie – Oświecenie w wybranych tekstach postmodernizmu*, stanowiący próbę zdefiniowania, czym jest dyskurs w ogóle i jaką rolę odgrywa on w tekstach historycznych. Referent wyraził pogląd, że dyskurs to nieprzerwany łańcuch interpretacji, nie dająca się zamknąć narracja, która w czasach nowożytnych została zdominowana przez determinizm, od którego starają się z kolei uwolnić postmoderniści, akcentujący wartość ironii.

Następnie prof. dr hab. Jolanta Daszyńska (UŁ) przedstawiła tekst pt. *John C. Calhoun – dylematy wyboru władzy*, w którym przybliżyła sylwetkę tego amerykańskiego polityka, mało znaną historiografii polskiej, oraz omówiła drogę jego kariery i ewolucję poglądów politycznych. Calhoun był kolejno deputowanym Zgromadzenia Stanowego Południowej Karoliny, kongresmanem (najmłodszym w historii USA), sekretarzem wojny w gabinecie prezydenta J. Madisona i dwukrotnie wiceprezydentem w gabinecie A. Jacksona. Ubiegał się również (1820 r.) o fotel prezydenta. W 1831 r. zmienił swoje zapatrywania polityczne. Z federalisty stał się wówczas zwolennikiem praw stanowych.

Doktor Piotr Robak (UŁ) w referacie *Od konspiracji do kontrabandy. Dyplomacja francuska wobec wybuchu amerykańskiej wojny o niepodległość (1775-1776)* podjął trudną kwestię stosunków dyplomatycznych Francji z koloniami angielskimi w Ameryce Północnej i wskazał na czynniki, które skłoniły monarchię francuską do opowiedzenia się po stronie buntujących się kolonii w czasie ich wojny o niepodległość.

Referat prof. dr. hab. Jakuba Basisty (UJ) pt. *Różne modele zarządzania nowymi plantacjami w epoce nowożytnej* stanowił próbę odpowiedzi na pytanie, dlaczego angielski system zarządzania koloniami w Nowym Świecie był diametralnie odmienny od portugalskiego i hiszpańskiego. Wysłunięto w nim tezę, iż o różnorodności tych modeli zadecydowały w dużej mierze względy finansowe.

Jako ostatnia wystąpiła mgr Karolina Korytkowska-Ogrodczyk (UŁ), przybliżając zebrany przebieg debaty, jaka rozgorzała w Stanach Zjednoczonych na początku XIX stulecia wokół kwestii wyboru miejsca pod budowę stolicy, i wskazała czynniki, które zadecydowały o tym, iż miasto Waszyngton zostało ostatecznie lokowane na północnym wybrzeżu rzeki Potomak.

Podobnie jak w pierwszym dniu, obrady zamknęła niezwykle ciekawa dyskusja. Oscylowała ona w głównej mierze wokół problemów kolonialnych. Doktor P. Robak wskazał powody, dla których Anglia utrzymywała swe imperium zamorskie, choć było ono deficytowe. Zgodził się również z opinią prof. J. Daszyńskiej, iż sytuacja Amerykanów przebywających z misją dyplomatyczną we Francji w 1775 r. była nie do pozazdroszczenia, a trudności, jakie napotkali oni wówczas – rozliczne. Zgromadzeni na konferencji naukowcy rozprawiali również nad tym, czym jest dyskurs w ogóle i jaką rolę odgrywa on w polityce oraz we władzy. Obok prof. J. Grobisa, swoje opinie wyrazili na ten temat również doktorzy Radosław Bania (UŁ) i Andrzej K. Link-Lenczowski (UJ). Podsumowania konferencji dokonał jej główny organizator – prof. Z. Anusik. Wskazał on m.in. na różnorodność tematyki wygłoszonych referatów, która w niczym jednak nie ograniczyła dyskusji, oraz wyraził swą radość i satysfakcję z wysokiego poziomu merytorycznego debat.

Trudno nie zgodzić się z opinią prof. Z. Anusika i nie uznać sesji *Władza i polityka w czasach nowożytnych* za niezwykle udaną. Przemawia za tym zarówno ożywiona dyskusja towarzysząca obradom, jak i spore zainteresowanie nimi ze strony naukowców i studentów. Obok walorów merytorycznych, godna podkreślenia jest również strona organizacyjna konferencji. Wypada zatem pogratulować pomysłodawcom sukcesu i postulować, by ta jednorazowa w zamyśle inicjatywa przekształcona została w przedsięwzięcie cykliczne. Czekamy na ukazanie się zapowiadanej przez organizatorów publikacji pokonferencyjnej.

MAŁGORZATA KARKOCHA
UNIwersytet Łódzki